

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

1/S-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/1 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Мадреймов Фархат Махсетбаевич</i> СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В КАРАКАЛПАКСТАНЕ В 1920-1924 ГОДАХ	12-18
<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> АНТРОПОЛОГИЯ ИМПЕРСКОЙ ВЛАСТИ: ХАКЕНТСКИЕ ЗЕМЛИ И АДВОКАТ С. ЛАПИН	19-23
<i>Чориев Шохрух Холтура угли</i> ИСТОРИОГРАФИЯ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА В 40-90-Е ГОДЫ XX ВЕКА	24-35
<i>Najmiddinov Boburmirzo Zuhridin o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING 1917-1943-YILLARIDA O'ZBEKISTON SSR DA AMALGA OSHIRGAN DINIY SIYOSATI	36-43
<i>Esonova Nilufar</i> SANOAT SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK MUNOSABATLAR TARIXINING O'RGANILISHI: TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2018-YILLAR)	44-47
<i>Qarshiyev Ahmad, Jumayev Abdimo'min, Bebitov Maqsud</i> DENOV BEKLIGIDA MAVJUD JOY NOMLARIGA OID MULOHAZALAR	48-55
<i>Qurbonov Abbos</i> MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA QASHQADARYODA YENGIL SANOAT SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI	56-59
<i>Abduraimova Sabohat Ergash qizi</i> BUXORO AMRLIGI DAVRIDA CHIROQCHI BEKLIGI AHOLISINING TURMUSH TARZI	60-65

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Karjavova Xurshida Abdumalikovna</i> MAHALLA INSTITUTINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	66-73
<i>Pardayev Erkin Egamberdi o'g'li</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA SIFATNI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	74-82
<i>Palvanbayev Umidbek O'ktam o'g'li</i> O'ZBEKISTON POCHTA BOZORIDA XUSUSIY POCHTA KORXONALARINING TUTGAN O'RNI (BTS, DMS, EMU POCHTALARI MISOLIDA)	83-86
<i>Чинорова Шаҳодат Мансур кизи, Нормуродов Хусан Эшмахматович</i> ЗНАЧЕНИЕ ТАРГЕТИРОВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	87-93
<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> GREEN BONDS: FINANCING RESOURCE CONSERVATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE IN FARMING IN UZBEKISTAN	94-108

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Rashidova Dilfuza Ganievna

XIX ASR O'ZBEK SHOIRALARINING IJODIDA GUMANISTIK G'OYALAR
VA IJTIMOYIY-FALSAFIY QARASHLAR 109-113

Ochilova Nigora Ruzimuratovna

GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHNING IQTISODIY-IJTIMOYIY OMILLARI 114-118

Samadov Jonmurod

JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA FALSAFIY TUSHUNCHALAR VA ULARNING
ILMIY–METODOLOGIK TAHLILI 119-123

Kdirbaev Baxadir Berdaxovich

AXBOROT JAMIYATI VA MEDIA-MADANIYATNING NAZARIY-FALSAFIY
TUSHUNCHASI 124-131

Kurbanbaeva Ulbosin Jumag'aliyeva

EKOLOGIK XAVFSIZLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI 132-136

Narzukulova Ferangiz Rustamjonovna

ILMIY TIL VA FALSAFIY TERMINOLOGIYA: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI 137-141

Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich

IJTIMOYIY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKTNING INSON
SALOHIYATIGA TA'SIRI 142-148

Султанов Бахтиёр Бахтиёрович

ОБРАЗ ФИЗИЧЕСКОЙ РАЗВИТОЙ, ГЕРОИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ
В ЭПОХУ АНТИЧНОСТИ 149-153

Bozorov Suxrob Komilovich

MA'NAVIY TRANSFORMATSIYANING ISTIQBOLLARI: INNOVATSION
G'OYA VA LOYIHALAR 154-157

Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna

MILLIY O'ZLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIK: ZAMONAVIY JAMIYATDAGI
O'ZARO TA'SIRLAR 158-163

Muxamedjanova Lalixon

GLOBALASHUV VA MADANIYATLARARO ARALASHUV 164-172

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza Tulqinovna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID
LEKSIK BIRLIKLARNING DIAKRON TADQIQI 173-180

Mahmudova Umida Ural qizi

INTERNET DISKURSIDA FOYDALANILADIGAN EMOJILARNING LISONIY
VA MADANIY JIHATLARI 181-189

Madalov Navruz Ergashevich

IMPORTANT SUBJECTS OF COMPARATIVE AND CONTRASTIVE PHILOLOGICAL
STUDIES AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF STRUCTURAL–SEMANTIC
MODELS OF PROVERBS 190-194

Ubaydullayev Normuhammad Xasanovich

XOTIRANOMALARDA ZAMON VA MAKON MASALASI 195-198

<i>Ochilova Habiba Akramovna</i> ISSUES IN THE CLASSIFICATION OF QUESTION SENTENCE TYPES IN LINGUISTICS ...	199-207
<i>Muxammadieva Mashxura, Amirqulova Gulxayo</i> FILOLOGIK TADQIQOTLARNING ZAMONAVIY TIBBIY TARJIMA VA TALQINGA TA'SIRI	208-213
<i>Karabaeva Barno Bobir qizi</i> A COMPARATIVE ANALYSIS OF METAPHORICAL EXPRESSIONS REFLECTING PERCEPTION IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	214-219
<i>Aхунбабаева Наргиза Хамиджановна</i> ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ ИСТОРИЧЕСКИХ И АРХАИЧНЫХ СЛОВ В ДОКУМЕНТАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ «ВЛАСТИТЕЛЬ СЕМИ СОЗВЕЗДИЙ»	220-226
<i>Turdaliyeva Shahnoza O'ktamovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SON-GIBRID MAQOLLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	227-236
<i>Mansurova Shohista Isroilovna</i> OT OBRAZI TUSHUNCHASI (ZAMONAVIY O'ZBEK VA JAHON ADABIYOTI MISOLIDA)	237-241
<i>Davranov Akmal Akramjonovich</i> IJTIMOIY TENGLIK TUSHUNCHASI (INGLIZ UTOPIYALARI VA O'ZBEK DOSTONLARI MISOLIDA)	242-246
<i>Yuldasheva Aziza Yuldashevna</i> TARJIMASHUNOSLIKDA PRAGMATIKANING O'RNI	247-252
<i>Mirvaliyeva Malika Zoid qizi</i> SEMANTIKANING TARJIMADAGI AHAMIYATI	253-257
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> JADID ADABIYOTI VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI	258-262
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE MOOD OF LONGING FOR FREEDOM IN THE AGE OF BYRON	263-266
<i>Narzikulova Rayhona Ahmadovna</i> THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF IRONY	267-271
<i>Najmiddinov Muhammadjon</i> O'ZBEK TILIDA KO'P MA'NOLILIK, SINONIMIYA, OMONIMIYA VA ULARNING ELEKTRON TEZAURUSDA AKS ETISHI	272-278
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> LEKSIK-SEMANTIK DEVIATSIYA ILGARI SURISH VOSITASI SIFATIDA	279-284
<i>Tashpulatova Mukambar Axmetovna</i> KOMPYUTER LINGVISTIKASI VA SUN'IY INTELLEKTNING TILGA TA'SIRI	285-289
<i>Normamatov Farrux, Toshpo'latova Xusniya</i> GLOBAL KESIMDA INGLIZ MADANIYATINING LINGVOKULTUROGIK JIHATLARI	290-293
<i>Shonazarova Gulnoza, Madiyeva Madina</i> THE ROLE OF INTERNET RESOURCE IN IMPROVING TEACHING FOREIGN LANGUAGE: METHODOLOGICAL ANALYSIS AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS	294-297

<i>Jo'rayeva Lola Tolibdjonovna</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA NEOLOGIZMLARNING BUGUNGI KUNDAGI QO'LLANILISHI	298-302
<i>Saitxanova Aziza Xolmuxamedovna</i> TA'M VA TIL O'RTASIDAGI MUVOZANAT: TAOM DISKURSINING TARJIMA QIYINCHILIKLARI VA YECHIMLARI	303-307
<i>Axmedov Shaxzod, Nazarov Vafokul</i> NEOLOGIZMLAR TADQIQI TARIXIGA DOIR	308-312
<i>Mustafayeva Sojida Ulashevna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARDA MERONIMIK MUNOSABATLI SO'ZLARNING LEKSIKOGRAFIK TALQINLARI	313-321
<i>Buriyeva Muxayyo Zokir qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF MEAT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	322-326
<i>Berdikulova Shaxnoza Ruziqulovna</i> YORDAMCHI SO'ZLARNING SHAKLIY XUSUSIYATLARIGA KO'RA TURLARI VA YASALISHI: BOG'LOVCHILAR	327-330
<i>Shokirova Gulbahor Alimovna</i> NEMIS TILINI O'QITISHDA YANGI YONDASHUVLAR	331-334
<i>Najmidinova Nafisa Ulja qizi</i> O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUVCHILARGA ITALYAN TILINI O'RGATISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	335-339
12.00.00 - YURIDIK FANLAR	
<i>Утемурастов Махмуд Ажимурастович</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРАВА (ОТ ТРАДИЦИОННОГО К ЦИФРОВОМУ ПРАВУ)	340-344
<i>Masadikov Sherzodbek</i> ENFORCEMENT OF ARBITRATION AGREEMENT UNDER UZBEK LAW	345-351
<i>Alieva Kamola Ravshanovna</i> ONLINE GENDER-BASED VIOLENCE IN UZBEKISTAN: GAPS IN LEGISLATION AND THE PATH FORWARD	352-363
<i>Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li</i> KONTRABANDA UCHUN JAVOBGARLIK TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIK EVOLYUTSIYASI: TARIXIY-HUQUQIY TAHLIL	364-372
<i>Ходжаева Ширин</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ВСЕМИРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	373-378
<i>Каюмова Асаля Султномуродовна</i> ЭЛИТА ИНДУСТРИИ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА	379-384
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Bobur</i> ZAMONAVIY TASHKILOTLARDA KIBERXAVFSIZLIK STRATEGIYALARINING SHAKLLANISHI VA SAMARADORLIGI: MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH CHORALARINING RIVOJLANISHI VA NATIJADORLIGI TAHLILI	385-392

<i>Суннатиллаева Сарвиноз Иззатулло кизи</i> ДИСКРЕЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И СОВЕТЕ ЕВРОПЫ: ПРЕДЕЛЫ, КОНТРОЛЬ И СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА	393-400
<i>Dilboboyev Nozimbek</i> CHET ELLIK INVESTORLARNING HUQUQIY MAQOMI HAMDA ULARNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH BO'YICHA IMTIYOZ VA PREFERENSIYALAR BERISH	401-406
<i>Raximbayev O'tkir Fayzullayevich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALASIGA NAZAR	407-414
<i>Ubaydullayev Abror Qutpilla o'g'li</i> HOZIRGI ZAMON ISLOM MOLIYA HUQUQI VA AN'ANAVIY HUQUQIY TIZIMLAR O'RTASIDAGI QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	415-423
<i>Zokirov Sardorjon Karimjon ugli</i> PROCEDURAL FEATURES OF PARTICIPATION DEFENSE COUNSEL AT THE PRELIMINARY INVESTIGATION	424-430
<i>Axmedova Guliruxsor Ravshanovna</i> BOLANI OLIB BERISH VA UCHRASHTIRISH BILAN BOG'LIQ ISHLARNI KO'RIB CHIQISH BO'YICHA SUD VA HUQUQIY AMALIYOTNING DOLZARB MUAMMO VA YECHIMLARI	431-436
<i>Zoilboyev Javlon Karimjon o'g'li</i> MA'MURIY SUD ISHLARINI YURITISHDA QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISH YUZASIDAN ISH YURITISH MAZMUNI	437-441
<i>Hakimov Sunnat Furqat o'g'li</i> SPORT JAMOAT BIRLASHMALARINING HUQUQIY TAHLILI	442-445
<i>Файзиев Фарход Фуркат угли</i> ЗНАЧИМОСТЬ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ УСЛОВИЯХ	446-452
<i>Файзиева Гулрух Мухаммади кизи</i> МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВА НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЖИЛИЩА	453-459
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Polvonov Baxtiyor Zaylobidinovich</i> TIBBIYOT UNIVERSITETLARIDA «MODDALARNING NURLANISH SPEKTRINI O'RGANISH» MAVZUSINI IT TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA NAMOYISH ETISH MASALALARI	460-466
<i>Hamdamova Nozima Muqimovna</i> BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHISI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	467-475
<i>Zulfixarov Ilxom Maxmudovich, Zulfikorova Munajat Mirzaxmatovna</i> IQTISODIY-IJTIMOYIY GEOGRAFIK BILIMLAR BERISHDA MATEMATIK METODLARDAN FOYDALANISH	476-481
<i>Qurbonova Nigina Boboxo'jayevna</i> ESDALIKLAR — SADRIDDIN AYNIYNING UMR VA XOTIRA KITABI	482-488

<i>Toshtemirova Saodat Abdurashidovna</i> KLAUSTER TIZIMIDA TARIX FANLARINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	489-494
<i>Inoyatov Odiljon Sabitovich</i> TEKISLIK LARNING O'ZARO PARALLELLIGI	495-500
<i>Жумамуратова Аубахар Нурмуханбетовна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ КОГНИТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ СВЯЗЕЙ	501-508

Received: 15 February 2025
Accepted: 20 February 2025
Published: 25 February 2025

Article / Original Paper

REFLECTIONS ON THE NAMES OF PLACES EXISTING IN THE DENOV BEKLIK

¹**Qarshiyev Ahmad Abdulazizovich,**

¹**Jumayev Abdimo'min Fayziyevich,**

²**Bebitov Maqsud Abdirasulovich**

¹teachers and ²senior lecturer of the Department of History and Philosophy

Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy of Samarkand State University

E-mail: qarshiyev.a@dtpi.uz; jumayev.a@dtpi.uz; m.bebitov@dtpi.uz

Abstract. The article focuses on the study of historical, cultural, social, and economic traces reflected in the toponyms (place names) of Denov bekligi (Denov district) and its surrounding areas. Toponymy, as a scientific discipline, examines place names and is closely interconnected with fields such as history, ethnography, geography, and linguistics. The toponyms of Denov bekligi possess an ancient history, reflecting the cultural layers of various peoples who inhabited the region across different periods. The research employs historical-geographical and linguistic methods to analyze the semantic meanings, etymology, and significance of these place names in the lives of the local population.

The article delves into the origins of village and neighborhood names in Denov bekligi, their historical roots, and the legends preserved among the local communities. It also examines the etymology of these toponyms and the historical events associated with them.

The findings of the study demonstrate that the toponyms of Denov bekligi serve as a valuable resource not only for understanding the geographical and ethnographic characteristics of the region but also for exploring the national culture, tribal-clan structures, and historical processes of the local population. This research contributes to enriching scientific knowledge in the field of toponymy and holds significant importance in promoting the region's tourism and cultural heritage.

Keywords: Denov bekligi, Surkhandarya, ethnotoponym, toponymy, etymology, historical-geographical analysis, linguistic analysis, Jarmachit, Tagichinor, Parchahovuz, Jo'ybori, To'qsabo, historical-geographical locations.

DENOV BEKLIGIDA MAVJUD JOY NOMLARIGA OID MULOHAZALAR

¹**Qarshiyev Ahmad Abdulazizovich,**

¹**Jumayev Abdimo'min Fayziyevich,**

²**Bebitov Maqsud Abdirasulovich**

Samarqand davlat universitetining

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Tarix va falsafa kafedrası ¹o'qituvchilari va ²katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqola Denov bekligi (Denov tumani) va uning atrofidagi joy nomlari (toponimlar)ning tarixiy, madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotni aks ettiruvchi izlarini o'rganishga bag'ishlangan. Toponimika – bu joy nomlarini o'rganuvchi fan bo'lib, u tarix, etnografiya, geografiya va tilshunoslik kabi sohalar bilan chambarchas bog'liq. Denov bekligi toponimlari qadimiy tarixga ega bo'lib, turli davrlarda yashagan xalqlarning madaniy qatlamlarini aks ettiradi. Tadqiqotda tarixiy-geografik va lingvistik usullar qo'llanilib, joy nomlarining semantik ma'nolari, etimologiyasi va ularning xalq hayotidagi ahamiyati tahlil qilingan.

Maqolada Denov bekligidagi qishloq va mahallalar nomlarining kelib chiqishi, ularning tarixiy ildizlari va mahalliy aholi orasida saqlanib qolgan rivoyatlar keltirilgan. Shuningdek, toponimlarning etimologiyasi va ularga bog'liq tarixiy voqealar yoritilgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Denov bekligi toponimlari nafaqat mintaqaning geografik va etnografik xususiyatlarini, balki mahalliy aholining milliy madaniyati, urug'-qabila tuzilishi va tarixiy jarayonlarini

o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Bu tadqiqotlar toponimika sohasidagi ilmiy bilimlarni boyitish, shuningdek, mintaqaning turizm va madaniy merosini targ'ib qilishda katta ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Denov bekligi, Surxondaryo, etnotoponim, toponimika, etimologiya, tarixiy-geografik tahlil, lingvistik tahlil, Jarmachit, Tagichinor, Parchahovuz, Jo'ybori, To'qsabo, tarixiy-geografik joylar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI1Y2025N06>

Denov bekligi va uning atrofidagi joy nomlari (toponimlari) o'zida xalqning uzoq tarixiy, madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotining izlarini mujassam etadi. Toponimika – joy nomlarini o'rganadigan fan sohasi bo'lib, u tarix, etnografiya, geografiya va lingvistika kabi fanlar bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu soha tadqiqotchilarga xalqning o'ziga xos xususiyatlarini, tarixiy jarayonlarini va turmush tarzini o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

Kirish. Denov bekligi joy nomlarining kelib chiqishi va rivojlanishi xalqning madaniy hamda tarixiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu hudud, o'zining qadimiy tarixi va strategik tarixiy geografik joylashuvi sababli, ko'plab tarixiy voqealarning markazida bo'lib kelgan. Bu esa hudud toponimikasida turli davrlar va xalqlarning madaniy qatlamlari aks etganligini ko'rsatadi. Shu bois, Denov toponimlari mintaqadagi tarixiy ijtimoiy-madaniy jarayonlarni o'zida aks ettiruvchi muhim dalillardir.

Denov bekligi va uning atrofidagi joy nomlari (toponimlari) o'zida xalqning uzoq tarixiy, madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotining izlarini mujassam etadi. Toponimika – joy nomlarini o'rganadigan fan sohasi bo'lib, u tarix, etnografiya geografiya va lingvistika kabi fanlar bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu soha tadqiqotchilarga xalqning o'ziga xos xususiyatlarini, tarixiy jarayonlarini va turmush tarzini o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi. Denov bekligidagi joy nomlariga oid tadqiqotlarda tarixiy geografiya, lingvistika va etnografiya sohalaridagi ishlanmalar asosiy manba sifatida xizmat qiladi. Masalan: **Xudoyberganov R.Y. [va boshq.].** O'zbekiston joy nomlarining izohli lug'ati ("Donishmand ziyosi", Toshkent, 2022). Ushbu lug'atda joy nomlarining kelib chiqishi va lingvistik talqini yoritilgan bo'lib, Denov bekligidagi ko'plab toponimlarning izohi keltirilgan. **Bebitov M.A. va boshqalar.** O'zbekiston toponimlar tarixi ("Bekshox print servis", Termiz, 2024). Ushbu manbada Surxondaryo viloyati va Denov bekligiga oid toponimlarning tarixiy ildizlari va rivojlanish jarayonlari tahlil qilingan. **Bartold V.V.** Turkiston mintaqasidagi tarixiy jarayonlar haqida ("Turkiston davrida", 1963). Bu asarda Turkistonning umumiy geografiyasi bilan birga joy nomlarining tarixiy ahamiyati muhokama qilingan. **Dala tadqiqotlari.** Denovdagi joy nomlariga oid mahalliy aholi bilan olib borilgan suhbatlar va ularning xalq orasida saqlanib qolgan rivoyatlari tadqiqot uchun qimmatli ma'lumot manbasi hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Denov bekligidagi joy nomlari xalqning tarixi, madaniyati va urf-odatlar bilan uzviy bog'liqdir. Bu manbalar maqola mazmunini boyitishda muhim rol o'ynaydi.

- 1. Tadqiqot metodlari.** Mazkur maqola sifatida tarixiy-geografik va lingvistik tadqiqot usullari qo'llanildi. Tadqiqot quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oldi: **Manbalarni o'rganish:** Ilmiy adabiyotlar, lug'atlar va tarixiy yozma manbalar tahlil qilindi. Denov bekligidagi joy nomlari haqidagi xalq og'zaki ijodi (rivoyatlar va afsonalar) yig'ildi.
- 2. Lingvistik tahlil:** Joy nomlarining semantik ma'nosi va etimologiyasi o'rganildi. Toponimlarning xalq tili va madaniyati bilan bog'liq jihatlari tahlil qilindi.

3. Tarixiy-geografik tahlil: Har bir joy nomining tarixiy rivojlanishi va hududiy ahamiyati tadqiq etildi. Joy nomlarining geografik joylashuvi va ekologik xususiyatlari aniqlab berildi.

4. Mahalliy suhbatlar va dala tadqiqotlari: Denov hududida yashovchi keksa kishilar bilan suhbatlar olib borilib, tarixiy dalillar to'plandi.

Ushbu metodologik yondashuv orqali Denov bekligidagi toponimlarning tarixiy va madaniy ahamiyati kengroq yoritildi.

Asosiy qism. Toponimlarni o'rganish jarayonida ularning kelib chiqishiga ta'sir ko'rsatgan asosiy omillarni tahlil qilish zarur. Jumladan, tarixiy geografik xususiyatlar (etnotoponim, antropotoponim, fitotoponim, tog'lar, daryolar, vodiylar, etnik tarkib, tarixiy voqealar) iqtisodiy faoliyat turlari (dehqonchilik, savdo, hunarmandchilik) va diniy e'tiqodlar joy nomlarining shakllanishida muhim o'rin tutadi. Denov bekligidagi toponimlarning lingvistik tahlili, ularning semantik ma'nosi va etimologiyasini aniqlash orqali, mintaqada yashagan xalqlar tarixi haqida qimmatli ma'lumotlar olish mumkin.

Shunday qilib, Denov bekligi va uning atrofidagi joy nomlarini ilmiy jihatdan o'rganish, nafaqat hududning tarixiy va madaniy merosini yoritadi, balki xalqning tarixiy xotirasini tiklash va milliy o'zlikni anglash jarayoniga ham xizmat qiladi.

Denov bekligi (hozirgi Denov tumani) hududida sovet hokimiyatining o'rnashishigacha mahalliy aholi ishlatib kelgan tarixiy joy nomlari mavjud bo'lgan. Ulardan Jarmachit, Hojikofar, Qorakichkina, Tagichinor, Xo'jajalqi, Parchahovuz, Ko'zichoqli, Ostona, Tegirmonboshi, Hayrobod, Chuqur, Quloqlitepa kabi aholi manzillarini ichiga olgan. Biz Denov hududida yashagan keksa insonlar bilan suhbatlashganimizda, ular bu aholi manzillarining nomining kelib chiqishi haqidagi rivoyatlarni so'zlab berishdi. Quyida biz ulardan ba'zi birlarini keltirib o'tamiz [5].

BO'YRACHI – Surxondaryo viloyatining Denov tumanidagi qishloq. Mazkur toponimning shunday nomlanishini buyrak etnonimi bilan bog'liq ekanligi qayd etiladi [11, c. 99].

DAHANA – Surxondaryo viloyatining Denov bekligidagi mavjud bo'lgan joy nomi. Toponim forscha-tojikcha *dahan*, ya'ni *“og'iz”* so'zidan olingan bo'lib, toponimiyada *“daraga kiraverish joyi”*, *“dara”*, *“daryoning quyilish joyi”*, *“bo'g'iz”*, *“to'g'on”*, *“ariq yoki kanal boshlanadigan joy”*, *“ko'chaning og'zi”* kabi bir qancha ma'nolarda kelishi qayd etiladi. Bu yerda *dahana* so'zi *“to'g'on”* ma'nosini anglatmoqda. Qishloq hududida uni suv bilan ta'minlovchi kanalga to'g'on qurilgan bo'lib, u orqali boshqa qishloqlar hududiga suv taqsimlanadi. Shu sababdan ham qishloq shunday nom olgan [18, c. 95].

Denov – qadimiy shahar, yozma manbalarda XIV asrning oxirlaridan shahar tojik tilidagi Dehinav nomi bilan tilga olingan. Shahar shu nom bilan Sharafiddin Ali Yazdiyning *“Zafarnoma”* (XV asr) asarida qayd qilingan. Nom ikki tarkibiy qismdan iborat, *deha* – *“qishloq”* va *nav* – *“yangi”*, ya'ni *“yangi qishloq”* ma'nosini anglatadi. Uzoq muddat iste'molda bo'lgan nom soddalashgan va talaffuzda qulay bo'lishi uchun *“deha”* so'zi tarkibidagi *“a”* harfi tushib qolgan. Dehinav so'zi nom sifatida hozirgi o'zbek tiliga *“Denov”* shaklida o'zlashgan [18, b. 107].

Tarixdan ma'lumki, XVI asr oxiriga kelib, shimoliy-sharqiy qismida zamonaviy Surxondaryo, daryoning yuqori havzasidagi Chag'oniyon (Budrach)ning to'liq tanazzulga uchrashi natijasida Qizilsuvda yangi shahar Deh-i-nau (Denov) tashkil topdi [12, c. 333].

XVIII asrning ikkinchi yari — XIX asrda amirlikning boshqa hududlari kabi Surxon vohasi, ya'ni, Buxoroning sharqiy qismi Boysun, Sherobod, Denov va Yurchi beklklariga

bo'linib, Boysunda-10 ta, Sherobodda-6 ta, Denovda-6 ta, Yurchida-4 ta amlodkorlik mavjud edi [15, b. 153].

JARMACHIT. XVI asrning oxirlarida Denov atrofi dehqonlari tartibsiz soliqlarga qarshi qo'zgolon ko'taradilar [16, b. 5]. Buxoro amiri tomonidan qo'zg'olon shafqatsizlarcha bostiriladi. Hozirgi Sho'rchi tumanining Po'stindara manzili bir necha dehqonlar Haydarqulboy, Aliboy, Xidirbey, Shoto'rabiylar rahbarligidagi xalq vakillari Qizilsuv daryosining eski o'zanida hosil bo'lgan jarlikka yashirinib bir necha vaqt jon saqlashadi. Po'stindaraliklarga daryo bo'yi yoqib qoladi va shu yerda yashay boshlaydilar. Ular tezda o'zlarini o'nglab oladilar. Hovli joy qilish bilan birga shu yerga machit ham qurishadi. Obod bo'lgan yerga amlodkorlarning qadami darhol yetardi. Amir askarlari yangi manzilgohga ham kelishadi. Bu kundan boshlab yangi manzilgoh Jarmachit deb atala boshlanadi.

KO'ZICHOQLI. Manzil aholisi asosan yuz urug'ining qarapchi qabila- sidan bo'lib, ular dehqonchilik, qisman chorvachilik bilan shug'ullangan. Manzil odamlari ekin maydonini, uning hosilini o'lchashda juda mohir bo'lishgan. Oqsoqollari chamalab, shuncha yer yoki shuncha botmon g'alla deyishsa, o'lchaganda ham deyarli shunday chiqqan. Shu sababli atrof dehqonlari manzil oqsoqollariga ishonib, bularning ko'zi cho'qda, havobda yanglishmaydi deyishgan. Kolxoz tuzilgan yillarda Ko'zichoqlida Xo'jamurod ismli mashhur bo'lgan. Hatto qo'shni qishloq aholisi unga murojaat qilishgan, u hosilni yig'ib olish, daromad tarqatish paytlarida donna kolxozchilarga chamalab tarqatgan. Hech kim undan norozi bo'lmagan [8].

LAG'MON –Denov bekligi tarkibidagi joy nomi (hozirda Surxondaryo viloyati Denov tumani Yurchi mahallasi). *Lahim, lag'm* – yer ostidan yerning ustiga yer osti suvini chiqaradigan anjom; *-on* – forscha ko'plik qo'shimchasi [18, b. 231].

NAMOZGOH – Denov bekligida mavjud bo'lgan joy nomi (hozirda Surxondaryo viloyatining Denov tumanidagi mahalla). Oddiy masjidlarda ibodat qiladigan, musulmonlarning yillik bayramlarida ibodat qilishi uchun keng bog'li va hovlili maxsus masjidlar namozgoh deb atalgan [18, b. 268].

OBODON – Denov bekligida mavjud bo'lgan joy nomi (hozirda Surxondaryo viloyatining Denov tumanidagi mahalla). *Obodon* – *obod degani* [18, b. 284].

OQLAR – Denov bekligida mavjud bo'lgan joy nomi (hozirda Surxondaryo viloyatining Denov tumanidagi O'zbekiston QFYdagi mahalla). Turkmanlarning arsari qabilasi tarkibida ak urug'i bor, guklek, yomut va ersari qabilalarida esa aklar urug'lari mavjud [13, c. 151].

TAGICHINOR. Bu manzilgoh, Denov tumaniga tutash. U Qizilsuv daryosidagi ko'prikning kunchiqar tarafida joylashgan. Bu manzilgohda ko'hna chinor bo'lgan. Chinorning qachon va kim tomonidan ekilganligi noma'lum. Aholisi Boysun, Qashqadaryo tumanlari va Turkman dashtidan ko'chib kelishgan. Manzilgoh shahar yaqinida bo'lganligidan aholining bir qismi savdogarlik, bir qismi dehqonchilik bilan shug'ullanishgan. Kun issiq paytlarda chinor tagida hordiq chiqargan yo'lovchilar qishloqni "Tagachinor" deb atalgan [4].

PARCHAHOVUZ. Xo'jaxalqi qishlog'iga qadimda yuz urug'ining qarapchi qabilasidan ko'plab kishilar ko'chib kelishgan. Qishloq ancha kengayib ketgach, ularning bir qismi katta tepalik atrofga ko'chib o'tgan. Bu yerga ular yoz bo'yi qishloq aholisini suv bilan ta'minlash uchun hovuz qazishgan. Biroq hovuz uncha katta bo'lmaganligi sababli kuzda suvi quray qolgan. Xo'jaxalqi qishloq aholisi ularni parchagina hovuzi bor qishloqlik deb atagan [9].

PATAS – Denov bekligida mavjud bo'lgan joy nomi (hozirda Surxondaryo viloyatining Denov mahalla). Jilontamg'ali (Ilontamg'ali) guruhi urug'laridan biri *patas* deb nomlangan [11, c. 97].

SANGARDAK – Denov bekligining shimoliy g'arbida joylashgan qadimiy qishloq, shu hududdagi ikki daryo ham Sangardak deb nomlanadi. Arab geografi Ibn Havqal (X asr) Sangardak qishlog'i Kesh viloyati poytaxti Saganpan shahridan 1 kunlik masofada, Sangardak daryosi yaqinida joylashgan [1, c. 124]. *Sang* – tosh, tog'; *gard* – qal'a; fors-tojik tilida *sangar* – istehkom, barrikada (Таджикско-русский словарь. –М., 1954. С. 340); -ak – kichraytirish affiksi.

CHUQUR QISHLOG'I. Keksalarning aytishlaricha, taxminan 1860-yillarda Hisor bekligida xizmat qilayotgan Abdukarim ismli to'qrabo xalqqa solinayotgan soliqlarning ortib borayotganligini bekka aytib, ulardan bir qismining bekor qilinishnini maslahat beradi. Bek achchig'lanib, uni qo'rg'ondan uzoqlashtiradi. Bir necha yaqin kishilari ham to'qsabo bilan ko'chishga hozirlanadi. Buni ko'rib bek jahldan tushib, ularni qoldirmoqchi bo'ladi. Lekin, g'isht qolipdan ko'chgan edi, Abdukarim to'qsabo Denov bekligiga noma bitib ularni o'z qaramog'iga olishni so'raydi. Denov begi Hayrobod arig'ining suvi yetmay bekor yotgan yerlarning bir qismini ularga taqdim etadi. To'qsabo odamlari Surxondaryo aylanib oqadigan baland burunga o'rnashib uy-joy quradi. Bu joy Ostona, Bugadil, Xayrobod qishloqlariga nisbatan ancha past daryo bo'yida bo'lganidan yangi qishloqni odamlar Chuqur qishloq deb yurita boshlaydi [7]. Chuqurliklar daryo bo'yiga sholi dashtlikka g'alla ekishib, ishlari rivojlanib ketadi. Tezda qishloq shaharga o'xshab ketadi va shuhrati atrofga taraladi. Abdukarim to'qsaboning shuhrati Hisor bekligiga etadi. Bek to'qsaboni Hisorga chiqarib qatl ettiradi. Denov bekligi chegarasida Surxondaryoga To'palang, Xo'jaipok, Sangardak, Qizilsuv daryolari qo'shildirdi. Bu daryolarning oqimiga qarab joylashgan qishloqlar maxsus jo'yboriylarga bo'ysunardi. Jo'yboriylar chegaralanishida qabila urug'larining joylanishi ham inobatga olinadi. Xususan Xidirsho, Po'stindara, Joyilma, Qoratamg'ali jo'yborlarga Surxondaryo bo'yidagi turkman yuz urug'iga mansub o'zbeklar, Hisor tog'i etagidagi Sina, Sangardak jo'yboriylarga tojiklar yoki tojik tilida so'zlashadigan o'zbeklar bo'ysunardilar. Jo'yboriylarga amlokдорlar rahbarlik qilar ularni bek tayinlardir. Amlokдор har bir qishloq rahbarligini bir yoki bir necha oqsoqolga topshirardi. Oqsoqollarni qishloq odamlari saylardir. Amlokдорlar ishini nazorat qiluvchi dahboshi, mirzaboshi, cho'rog'asi, jibachi, qorovulbegi, miroxur, to'sabo, eshog'aboshi kabi amaldorlar bo'lib ular amir yorlig'i bilan tayinlanardi. Bu amaldorlarga talxa (o'zlari nazorat qiladigan qishloqlar chegarasidan mansabiga ko'ra yer) tayinlanar, ammo ular hosildan soliq to'lamas edilar. Shuningdek, qozi, eshoni rais, mufti, imom kabi qishloq ahli tavsiyasi bilan bek tomonidan tayinlanadigan din xizmatchilarini ham beklilik tomonidan maosh yoki talxa olardilar va ular ham dehqonchilik mahsulotlaridan soliq chorva mahsulotlaridan zakot to'lamasdilar. Natijada beklilikda yig'iladigan soliqlarning asosiy og'irligi dehqonlar zimmasiga tushgan. Denov bekligida dehqonlarga soliqlar quyidagicha belgilangan. Sug'oriladigan yerlardan hosildan yettidan bir va lalmikor bahorgi ekinlardan o'ndan bir hissa soliq belgilanib bozor bahosida pulga hisoblab olingan. Bundan tashqari qishloq imomi, domlasi, darg'asi, eshoni, oqsoqoli, sartaroshidan ham kapsan olingan. Dehqon o'z maydonidagi hosilni yuqoridagi soliqlarni qutilmasdan yig'ib olish huquqiga ega bo'lmagan. Dehqonning soch (yig'ilgan) qilingan g'allasini amlokдор darg'asi to'rt joydan muhrlab qo'ygan. Bordi-yu dehqon o'z g'allasidan bir qismini uyiga olib borsa, bozorga chiqarsa, g'alla sochining muhri bo'lmasi moli talovga, joni

azobga qoladi. Ko'pchilik dehqonlar qarz ko'tarishib, yoki sigir, qo'y-echkisini arzon bahoga sotib bek solig'idan qutilgach hosil yig'ib olingan. Bunga ham iloji etmagan kishilarning hosili ba'zan qor tagida qolib ketgan. Buxoro amiri taxtdan ketish paytida G'alaba kolxosi chegarasidagi qishloqlar Xidirsho jo'yboriga qaragan. Bu jo'ybordagi Bugajil, Shamoli, Qarokichkina, Xo'jalexqi qishloqlari Xayrobod arig'idan Ostona, Maydaxo'ja, Chuqur, Xojikofar qishloqlari Qoraariqdan, Ko'zichoqli, Xo'jalexqi, o'rta va yuqori Xayrobod qishloqlari Xo'jaipok daryosidan suv ichgan.

Xayrobod arig'i Sangardak daryosidan suv olgan. Uni qazishga o'zbeklarning potos qabilasidan chiqqan mulla Do'stqobil ko'sa o'g'li rahbarlik qilgan. XIX asr boshlarida Muhammad ismli kishi rahbarligidagi Qarokichkina qishlog'i yaqinida Qoraariq Xayrabod arig'idan suv oladigan qilib qayta qazilgan. Shundan so'ng Qoraariq Sho'rchi tumanidagi Dalvarzin qishlog'iga suv bergan. U har yili loyqaga to'lib qolishi tufayli ikki uch oy davomida bir yarim metr chuqurlikda qayta qazib turilgan.

XAYROBOD. Xayrobod Hisor tog' tizmalaridan boshlanib, Surxondaryoga quyiladigan Qizilsuv va Tentaksoy daryo oralig'idagi 35 chaqirim masofaning o'rtasidagi g'oyat serunum hududda joylashgan. Ilmiy adabiyotlarda qayd etilishicha, toponim forscha *xarabad* so'zi bilan aloqador bo'lib, "so'fiylarning nola qiladigan, sig'inadigan joyi" [3] degan ma'noni bildiradi. Shuningdek, taniqli atamashunos olim risolasida Hayrobodni xayr-sahovatli qishloq deb izohlaydi [14]. Denov tumanidagi Xayrobod qishloq yonida Chordo'ngak qadimgi manzilgohi 4 ta manzildan iborat bo'lib, Chordo'ngak, (chor-tojikcha —"to'rt", do'ng-turkcha —tepalik, —akkichraytirish ma'nosida ya'ni, —"to'rttepacha") deb izohlanadi. Hozirgi vaqtda ushbu tepalikdan bittasi saqlanib qolib aholi uni qo'riqchilar minorasi yoki masjid qoldig'i sifatida izohlashadi. Arxeolog olimlarning izohlashicha Chordo'ngak manzilgohida VII asr boshida Syuan Szyan tomonidan qayd etilgan Chag'oniyonning 5 ta budda monastrlaridan biri joylashgan. Xayrabod nomi qadimgi shahar, qo'rg'on xarobalari o'rnida yoki ularning yonida vujudga kelgan kichikroq aholi markaziga nisbatan izohlangan. Atrof odamlari faqat daryo qirg'oqlarida ekin ekishib, qadimgi manzilgoh XIX asrda yana qayta aholi yashaydigan manzilgoh sifatida tiklandi [17, b. 188-189].

Xidirsho jo'yboriysiga Toshmuhammad to'qsabo amlokдор edi. Ko'zichoqli qishlog'ida Yo'ldosh miroxur, Bugajil qishlog'ida Bobo to'qsabo, Xojalexqi qishlog'idan Mamatmurod qorovulbegilar amlokдорning yaqin yordamchilari sanalardi. Bu rahbarlarning hammasi bek va amirlar tomonidan tayinlangan shaxslar edi. Shuning uchun ham boshqaruv tizimini yaxshi tushunmasdan ular bek va amir saltanatining soylari edilar xolos. Mehnatkash xalq turmushi yil sayin og'irlashsa ham ular parvo qilishmasdi. Tartibsiz soliqlar suv tanqisligi xalqni tobora tinkasini quritar sabr kosasini to'ldirardi. Amirlik yemirilishi arafasida Xidirsho jo'yboriysida ikki marta katta g'alayon ko'tarildi. Jumladan 1914-yil qurg'oqchilik kelganligi tufayli ko'p joylarda g'alla kam hosil berdi, shunga qaramay bek o'z mo'ljalidagi soliqni undirishga intildi. Kuyuk qishloqlik (hozirgi Sho'rchi tumanidagi Karl Marks nomli kolxozda) Mulla Mirzo va Shayton qishloqlik (hozirgi Xazarbog' sovxosi markazi) Ergash oqsoqollar Xidirsho jo'yborisi dehqonlarning vakili sifatida bekka xalq ahvolini bayon qilib soliqlarning bir qismini o'tishini iltimos qiladilar. Bek ko'nmaydi. Ular Buxoro amiriga jo'naydilar. Lekin Denov begi Subxonqulixonning chopari ulardan oldinroq yetib voqeani bayon qiladi. Amir xalq vakillarini hisobga oladi.

1916-yildagi mardikorlikka yigit olish paytida ham g'alayon ko'tariladi. Bunga o'sha yili Ko'zichoqli qishlig'idagi Begmat o'g'li Alimning noo'rin olinganligi sabab bo'ladi.

Qo'ng'iro't nomni toponimist olim T.Nafasov shunday izohlaydi: "qo'ng'iro't qadimiy turkiy qabila nomi va unga turkiy, mo'g'ulcha, xunkereyt – "qarg'a" so'zi asos bo'lgan". Demak, urug'ning totemi qarg'a bo'lgan, ya'ni qarg'a qushiga topinuvchilarni — qo'ng'iro't deyishgan [1, b. 196]. Hozirda Denov tumani "Qizilgul" mahallasida "qarg'a" nomi bilan ataladigan urug' mavjud [6].

1902-1908-yillarda Denovda Qosimbek otaliq beklik qilib, u Buxoro amiri Muzaffar lashkarlaridan qolgan shahar xarobalarini tiklash, shaharni obod qilish va ma'lum ma'noda madaniy-maishiy binolar qurish bilan shug'ullandi [19, b. 184].

1908-yildan 1920-yilning 12-sentyabrigacha Denovga Suvonqul bek bo'lib, Denovda hunarmandchilik, ilm-fan va ishlab chiqarish taraqqiy etib, xalq osoyishta turmush kechirdi [10, b. 10]. 1920-yilda Buxoro amiri Said Olimxon Buxoroni tashlab qochgandan keyin Suvonqulbek ham Denov hokimligidan voz kechib, Hisor tomonga qochib ketdi. 1920-yilgacha Denovga Suvonqul beklik lavozimida faoliyat ko'rsatgan davrda shaharda aholi asosan savdo bilan shug'ullanib, 7 ta karvon saroy, 3 ta maktab va bir nechta masjidlar Denovda faoliyat ko'rsatib, Denov-Termiz, Samarqand, Buxoro va Hisor shaharlari bilan muntazam savdo-sotiq aloqalarini yo'lga qo'ydi.

Xulosa. Denov bekligidagi mavjud joy nomlari hududning boy tarixiy va madaniy merosini aks ettiradi. Bu nomlar turli davrlardagi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarning in'ikosi bo'lib, xalqning turmush tarzi va dunyoqarashini o'zida mujassam etgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, joy nomlarini o'rganish orqali hududning o'tmishi haqida yanada chuqurroq ma'lumot olish mumkin. Shu bilan birga, toponimlar hududning geografik va ekologik xususiyatlarini, shuningdek, milliy va madaniy o'ziga xosliklarni ochib beradi.

Ushbu tadqiqot nafaqat Denov bekligidagi joy nomlarining kelib chiqishini o'rganish, balki kelajak avlodga bu ma'lumotlarni yetkazish uchun ham katta ahamiyatga ega. Toponimika sohasidagi izlanishlar tilshunoslik, tarix, etnografiya va geografiya fanlariga ulkan hissa qo'shadi. Bundan tashqari, bu kabi tadqiqotlar turizm va madaniy merosni targ'ib qilishda ham foydali bo'lishi mumkin.

Takliflar.

1. Denov bekligidagi joy nomlarini geografik (tog', daryo, vodiy), tarixiy (qadimiy shaharlar va voqealar bilan bog'liq), ijtimoiy (aholi turmushi va faoliyati bilan bog'liq) kabi kategoriyalarga bo'lib tahlil qilishni taklif etamiz. Bu o'quvchi uchun maqolaning mazmunini osonroq tushunishga yordam beradi.

2. Har bir joy nomining xalq orasida saqlanib qolgan rivoyatlari yoki afsonalari Denov hududining tarixiy, madaniy va ma'naviy qirralarini ochib berishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Bebitov M.A. [va boshq.]. O'ZBEKISTON TOPONIMLAR TARIXI (O'quv qo'llanma). "Bekshox print servis". Termiz – 2024.-261 b.
2. Бартольд В.В. Сочинения. Т. I. Туркестан в эпоху монгольского нашествия. М., 1963-763 с.
3. Do'simov Z, Egamov X. —Joy nomlarining qisqacha izohli lug'ati. -Toshkent, 1977.
4. Dala tadqiqoti. Abdusattor Saidov 1958- yil tug'ilgan ular hozirda Denov tumani Totuvli mahallasi fuqarosi.

5. Dala tadqiqoti. Abdulaziz Qarshiyev 1947-yil tug'ilgan hozirda Denov tumani Chag'aniyon mahallasi fuqarosi.
6. Dala tadqiqoti. Abdurasul Bebitov Oqboyevich. 1953-yil tug'ilgan. Denov tuman Qizilgul mahallasi fuqarosi.
7. Dala tadqiqoti. Aliqulov Ikrom 1958-yil tug'ilgan. Chuqur qishloq mahallasi fuqarosi.
8. Dala tadqiqoti. Nodira Hasanova 1974-yil tug'ilgan Denov tumani Ko'zichoqli mahallasi fuqarosi.
9. Dala tadqiqoti. To'xtamurod G'aniyev 1957-yilda tug'lgan. Xo'jaxalqi mahallasi fuqarosi.
10. Ismoilov N. Denov taronasi (Denov va denovliklar hayotidan lavhalar).-T: Navro'z, 1995. 144 b.
11. Кармышева Б.Х. Очерки этнической истории южных районов Таджикистана и Узбекистана (по этнографическим данным) / Отв. ред. О.А. Сухарева. М.: Наука, 1976. – 326 с.
12. Каршиев, А. А. (2021). О денауских событиях в позднее Средневековье. Бюллетень науки и практики, 7(3), 333-336.
13. Лезина И.Н., Суперанская А.В. Словарь-справочник тюркских родоплеменных названий, ч. 1. – М., 1994.-233 с.
14. Nafasov T.—Qishlog'ingiz nega shunday atalgan? - Toshkent, 1989.
15. Qarshiyev, A. A. (2023). SURXON VOHASINING MA'MURIY HUDUDIY HOLATI VA BOSHQARUV TIZIMI. Academic research in educational sciences, 4(2), 153.
16. Qulmatov A, Abdurahmonov R. Surxondaryo oblast Denov rayonidagi "G'alaba" kolxo'zining tarixi.- Toshkent-1977. 96 b.
17. Tursunov S, Turdiyev T. Denov -Toshkent: Fan, 2009,-B. 188-189.
18. Xudoyberganov R.Y. [va boshq.]. O'zbekiston joy nomlarining izohli lug'ati.– Toshkent: Donishmand ziyosi, 2022. – 624 b.
19. Yakubova D. T, Ruziyev O.A, Denov tarixi. Toshkent – 2024. -388 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).